

การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์ Analysis of Dhamma Principle Towards Promotion of Economics

พระคมสัน เจริญวงศ์

Phra Komsan Jalearnwong

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: sanpkk@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาหลักการวิธีการและองค์ประกอบทางเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดย 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐศาสตร์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร พระไตรปิฎก วรรณคดี ตำรา และเอกสารต่าง ๆ เพื่อศึกษาหลักการ วิธีการ องค์ประกอบทางเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา และหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดเศรษฐศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ การผลิต การบริโภค การเงิน ปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ ความสุขของชีวิตมนุษย์ การบริโภคใช้สอยปัจจัยพื้นฐาน คุณค่าของกาลเวลา และการคำนึงถึงประโยชน์ยิ่งกว่าการถือฤกษ์ยาม

2. หลักการ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและต้องอาศัยกัน มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ผู้อื่น มนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน การยึดหลักศีลธรรมและการช่วยเหลือสังคม การมีเป้าหมายด้านจิตวิญญาณ วิธีการ ได้แก่ การแบ่งปันช่วยเหลือ การทำประโยชน์ต่อสังคม การรู้จักพอประมาณ การมีความรู้ การรู้จักประหยัด และการพึ่งตนเอง องค์ประกอบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้ และมีคุณธรรม

3. หลักพุทธธรรมส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ หลักอริยทรัพย์ หลักการพึ่งตนเอง หลักความไม่ประมาท หลักการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และหลักความซื่อสัตย์และhiriโอตตปปะ

คำสำคัญ: พุทธธรรม, หลักการ, พุทธเศรษฐศาสตร์

Abstract

The research entitled “analysis of Dhamma principle towards promotion of Economics” were for (1) to study the concept of Economics in the scripture of Buddhism, (2) to study the method and factors of Economics according to Buddhism, (3) to analyze the Dhamma principle towards promotion of economics. A research methodology was a qualitative research through (1) collecting the information from the documentary for studying the concept of Economics in the scripture of Buddhism, to study the principle, method and factors of Economics according to Tipitaka, books, textbooks and related research, (2) analyzing the Dhamma principle with Economics. The Findings of Research were found as following :

1. The Economics concepts in the scripture of Buddhism were the production, consumption, finance, basic necessity of humans, happiness of human life, basically factor of consumption, value of time and focus on usefulness more than astrology.

2. The principles such as related depend things, selfish humans and other usefulness, human rights and freedom in life and assets, to rely on morality and to help the society, to have the target on spirit. The method such as to share and to make the public benefit, to have the moderation, to have the knowledge, to have the economy and self-reliance. The factors are such as the moderation, to have the reasonableness, immunity, to have the knowledge and to have the morality.

3. The Dhamma principle towards promotion of economics such as the noble treasures principle, self reliance principle, carelessness principle, principle of no violence to own self and others and honesty principle and moral shame and moral dread.

Keywords: Dhamma Principle, Principle, Buddhist Economics

บทนำ

ท่ามกลางความสับสนอลหม่านทางการเมือง ในโลกยุคสมัยใหม่ที่เทคโนโลยีทันสมัยเปลี่ยนแปลงรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ทั่วโลกต่างหลงใหลไขว่คว้าสิ่งๆ ที่ตนเองยังเอื้อมไม่ถึง เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้น การลงทุนมากขึ้น มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น ฯลฯ โดยหลงไปว่าสิ่งเหล่านี้คือจุดมุ่งหมายในชีวิตของตน โลกวัตถุนิยมและบริโภคนิยมได้ให้น้ำหนักกับการแสวงหาผลประโยชน์และความสุขที่เป็นความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากจึงถูกมองในแง่ดีจนละเลยการเสียดิตความทะยานอยากและการก้าวข้ามมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม โลกที่พึงความทะยานอยากจึงเป็นพิษต่อคุณธรรมของมนุษย์และความสงบสุขของสังคม (ตริณ พงศ์มพัฒน์, 2560: 20) มนุษย์เป็นผู้สร้างความทุกข์ขึ้นมาเองและเมื่อมนุษย์เป็นผู้สร้างความทุกข์เพราะเหตุที่ไม่พยายามเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริงตามธรรมชาติ มนุษย์ก็สามารถทำให้ตนเองพ้นทุกข์ กลับไปทำความความเข้าใจธรรมชาติตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง (อภิชัย พันธเสน, 2558: 2) เงินทองมีค่าอย่างมากสำหรับคนจน รายได้ที่มีมากขึ้นย่อมทำให้คนจนมีความสุขมากขึ้น จนกระทั่งรายได้มากจนถึงระดับหนึ่งแล้ว เงินทองอาจจะมียลน้อยมากหรือซื้อความสุขไม่ได้ (Layard, Richard, 2005: 70) มนุษย์ทุกคนต้องการความพึงพอใจสูงสุดที่ได้บริโภคสินค้าและบริการ และความพึงพอใจไม่มีที่สิ้นสุด ยิ่งตอบสนองยิ่งเพิ่มความต้องการ และถ้ายิ่งรุนแรงขึ้นมักจะเป็นกิจกรรมที่เห็นแก่ตัว ควบคุมได้ยาก ต้องการอยากจะมีการแข่งขัน อยากมี อยากเป็น อยากเสพ เมื่อความอยากล้นใจอาจล้นความยุติธรรม ความเจริญทางด้านวัตถุอาจรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ควบคุมได้กับความอยากที่เพิ่มขึ้น แต่คุณค่าทางด้านจิตใจเสื่อมโทรมลง และมีผลกระทบถึงระบบการจัดสรรสวัสดิธรรมและโครงสร้างทางสังคมในส่วนอื่นๆ อีกด้วย

โลกสมัยใหม่ที่มีโลกตะวันตกเป็นผู้นำขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยความคิดวัตถุนิยม บริโภคนิยม โดยอาศัยความโลภเป็นตัวกระตุ้น ดังที่ฝรั่งพูดว่า “Greed in good” หรือ “ความโลภเป็นของดี” (สำราญ อัมจิตต์, 2547:85-86) เพราะความอยากกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ค้นคว้าหาความรู้เพื่อสร้างความร่ำรวย ทำให้โลกเจริญ สามารถผลิตวัตถุสิ่งของและเทคโนโลยีต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันความโลภก็นำไปสู่การเอาเปรียบ แย่งชิง ขัดแย้งรุนแรง และทำลายสิ่งแวดล้อม และเกิดสงคราม เช่น สงครามโลก 2 ครั้งในศตวรรษที่แล้ว (ประเวศ วะสี, 2559: 18) การพัฒนาตามแนวทางวัตถุนิยมบริโภคนิยมแนวตะวันตกที่ขับเคลื่อนด้วยโลกจริต นำไปสู่การเสียสมดุลอย่างรุนแรงทุก ๆ ทาง ทั้งชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทุนนิยมคือระบบสังคมที่ยึดหลักการยอมรับสิทธิของปัจเจกชนรวมทั้งสิทธิหรือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เป็นระบบที่ทรัพย์สินทุกอย่างมีผู้ครอบครองเป็นเจ้าของอย่างเป็นการส่วนตัว (Ayn Rand, 1967: 19) ส่วนมากทุกคนมีชีวิตหรือปรารถนาที่จะมีชีวิตเพื่อตนเอง ข้อเท็จจริงนี้ไม่ได้รบกวนชีวิตทางสังคม แต่สนับสนุนชีวิตทางสังคม เพราะการทำให้ชีวิตของปัจเจกบุคคลสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจะเป็นไปได้ก็ต้องอาศัยสังคม นี่คือความหมายที่แท้จริงของคำสอนที่ว่า “ความเห็นแก่ตัว” (Egoism) เป็นกฎพื้นฐานของสังคม (Alexander H. Shand, 1990:75) การรู้จักช่วยเหลือ แบ่งปัน เกื้อกูลต่อกันในสังคมทั้งในการบริโภค การผลิต การพัฒนาที่ยั่งยืน การคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคม เป็นการดำเนินการทางเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่ตั้งอยู่บนความสมดุลของสรรพสิ่ง (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2560:135)

การวิจัยในครั้งนี้จะเกิดประโยชน์กับนักเศรษฐศาสตร์ทางเลือกที่หลบหลีกการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์กระแสหลักแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจเกี่ยวกับปากท้องของชาวบ้าน โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ร่วมกับนโยบายของรัฐที่เป็นเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มหภาค เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความเห็นใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน จนเกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทำให้สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจฐานรากพัฒนาต่อไปได้

จากเหตุผลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาแนวคิดเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยนำหลักการ วิธีการ และองค์ประกอบต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกมาวิเคราะห์ให้เกิดความสอดคล้องเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปปฏิบัติพัฒนาชีวิตในการดำรงชีพในปัจจุบันให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาหลักการวิธีการและองค์ประกอบทางเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้การรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา รายงานวิจัย บทความวิชาการ เอกสารต่าง ๆ และพระไตรปิฎก นำมาวิเคราะห์แยกหมวดหมู่ของเนื้อหา ความสอดคล้องเนื้อหา แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีกรออกแบบ คือ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการแยกแยะแจกแจงเนื้อหาหรือแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ออกเป็นส่วน ๆ คือ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ หลักการ วิธีการ และองค์ประกอบทางพระพุทธศาสนา 2) การวิเคราะห์เนื้อความ (Textual Analysis) โดยนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์ เช่น ทฤษฎีการบริโภค ทฤษฎีการผลิต ปัจจัย 4 อริยทรัพย์ หลักการพึ่งตนเอง หลักความไม่ประมาท เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary document) ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary document) ได้แก่ หนังสือ รายงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารอื่น ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ความจริง (Authenticity) วิเคราะห์และพิจารณาเอกสารต่าง ๆ จากการตรวจสอบข้อมูลของผู้เขียนว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่ มีข้อมูลการอ้างอิงปรากฏในเอกสารทางวิชาการที่ได้รับการยอมรับ และตีพิมพ์เผยแพร่โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เชื่อถือได้ในสาขาหรือศาสตร์นั้น ๆ 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) วิเคราะห์และพิจารณาเอกสารต่าง ๆ ที่มีการเปรียบเทียบ บทความวิชาการ โดยการตรวจสอบข้อมูล (Check information) จากหลายแหล่งดูความสอดคล้องของข้อมูล เพื่อความถูกต้องและน่าเชื่อถือ 3) ความหมาย (Meaning) ใช้วิธีตีความหมายเอกสาร โดยอาศัยความรู้ของผู้วิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์และพระพุทธศาสนา เพื่อให้เข้าใจง่ายมากขึ้น

สรุปผลการวิจัย

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย 1) การผลิต มุ่งเน้นความซื่อตรงต่ออาชีพ มีสัมมาอาชีพะในการผลิต เว้นมิฉฉวนฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ และต้องมีปาปฉฉฉฉฉฉ (องค์คุณของพ่อค้า) 2) การบริโภคต้องใช้โยนิโสมนสิการควบคุมความต้องการให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม 3) การเงิน เน้นการใช้อารักขสัมปทา รักษาทรัพย์ที่หามาได้และเว้นจากอบายมุข 6 4) ปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนต้องการความสุขจากปัจจัยพื้นฐาน 4 อย่าง ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่

อาศัย ยารักษาโรค 5) ความสุขของชีวิตมนุษย์เกิดจาก อตฺถิสุข สุขเกิดแต่การมีทรัพย์ โภคสุข สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค อนนฺตสุข สุขเกิดแต่การไม่เป็นหนี้ และ อนวัชสุข สุขเกิดแต่การเป็นผู้ปราศจากโทษ 6) การบริโภคใช้สอยปัจจัยพื้นฐาน สัตว์ทั้งหมดดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร ต้องการความสุขที่แท้จริงที่เกิดจากใจโดยการควบคุมจิตใจตนเอง ไม่ต้องคอยวิ่งตามหรือตกเป็นทาสของตัณหา 7) คุณค่าของกาลเวลา มนุษย์ทุกคนมีเวลาเท่าเทียมกัน ไม่ควรปล่อยเวลาให้ผ่านพ้นไป จงเป็นผู้ฉลาดใช้เวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

หลักการวิธีการและองค์ประกอบทางเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย

1. หลักการ ได้แก่ (1) การที่สิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและต้องอาศัยกัน การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติจึงต้องคำนึงถึงสิ่งรอบข้างอยู่เสมอ (2) ธรรมชาติของมนุษย์มีทั้งเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ผู้อื่น ทำความเห็นแก่ตัวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (3) มนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน การได้กรรมสิทธิ์และการใช้เสรีภาพต้องมีความชอบธรรม (4) การยึดหลักศีลธรรมและการช่วยเหลือสังคม หลักเกี่ยวกับการทำทุจริตต่าง ๆ ประกอบอาชีพที่สุจริตไม่คดโกง หรือทำร้ายผู้อื่น (5) การมีเป้าหมายด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้ที่มีความรู้จักพอ ไม่โลภมาก ความรู้ประมาณ ความพอดี

2. วิธีการ ได้แก่ การแบ่งปันช่วยเหลือ การทำประโยชน์ต่อสังคม การรู้จักพอประมาณ การมีความรู้ การรู้จักประหยัด และการพึ่งตนเอง

3. องค์ประกอบ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน การมีความรู้ และมีคุณธรรม

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์ ประกอบไปด้วย

1. หลักกริยทรัพย์ เป็นทรัพย์ภายในที่ส่งเสริมให้ทำความดีต่อคนอื่น ได้แก่ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อโดยมีปัญญาประกอบความเชื่อ ละเว้นสิ่งที่ป็นโทษมหันต์ต่อการบริโภค สิ่งผิดกฎหมาย ละอายและสะดุ้งกลัวต่อบาปจากการเอาเปรียบผู้อื่น กระทำไม่ดี หรือการกดขี่ผู้บริโภค รับฟังข้อมูลข่าวสาร มีความรู้ในผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ไม่หลงไปตามลาภ ยศ สรรเสริญ สุขและไมตรี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ บริจาคให้ทานแก่ผู้อื่นโดยไม่ผูกขาดราคา ไม่เก้งก้างไรจนมากเกินไป มีปัญญาความรอบรู้ เข้าใจการลงทุน เข้าใจการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจ เข้าใจกฎของธรรมชาติการดำเนินการเศรษฐกิจหรือวัฏจักรธุรกิจ

2. หลักการพึ่งตนเอง เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเองเป็นหลัก ฝึกฝนตนเองให้ดี มีความเพียรพยายามไม่เป็นภาระของผู้อื่นและหมู่คณะ

3. หลักความไม่ประมาท เน้นการไม่เข้าไปยุ่งกับความเสี่ยง ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้สามารถเกิดความผิดพลาดได้ทุกขณะที่มีการดำเนินงาน ความเสี่ยงสูงจะมีผลตอบแทนสูง ความเสี่ยงต่ำผลตอบแทนก็จะต่ำด้วย การตั้งอยู่ในหลักอัมปมาทธรรมจึงเหมาะสมและทำให้ชีวิตดีงาม

4. หลักการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การทำให้ทุกฝ่ายได้ส่วนแบ่งหรือผลประโยชน์เท่า ๆ กัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่หักหลังผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา จะทำให้การทำงานหรือการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจราบรื่นประสบความสำเร็จ

5. หลักความซื่อสัตย์และhiriโอตตปปะ การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การมีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน โดยมีความเกรงกลัวหรือละอายต่อบาปในสิ่งที่ตนเองจะทำทุจริตลงไป ยับยั้งความอยากได้อะไรเกินเหตุความจำเป็นจนทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นการสร้างความเชื่อใจและนำไปสู่ความสำเร็จการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจ

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) แนวคิดการผลิต มีสัมมาอาชีวะในการผลิตไม่แสวงหาผลกำไรหรือประโยชน์ส่วนตัว 2) แนวคิดการบริโภค รู้จักพอประมาณและมีโยนิโสมนสิการควบคุมให้เหมาะสม 3) แนวคิดการเงิน นำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์มาควบคุมการใช้จ่ายและเว้นจากอบายมุข 4) แนวคิดปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาศิริวัฒน์ อริยเมธี (2547: 178-179) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา” พบว่า พุทธธรรมที่สนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมี 4 อย่าง ได้แก่ 1) หลักพุทธธรรมสนับสนุนการผลิต ได้แก่ สุขของคฤหัสถ์, ความโง่เขลา, ขุมทรัพย์ 4 อย่าง, ประโยชน์ของมนุษย์ เป็นต้น 2) หลักพุทธธรรมสนับสนุนการบริโภค ได้แก่ ปัจจัย 4 การบริโภคสันโดษการจัดสรรทรัพย์ให้เป็นหลักแห่งความตั้งมั่นของตระกูล และอบายมุข 3) หลักพุทธธรรมสนับสนุนการแลกเปลี่ยน ได้แก่ หลักอาชีวะวิถีชีวิต, คุณสมบัติของนักการค้าที่ดี, เหตุที่ทำให้การค้าขาดทุนและได้กำไร และอุปมาพาราม 4) หลักพุทธธรรมสนับสนุนการจัดการจัดการการผลิต ประกอบด้วย หลักการสนับสนุนการเจริญเติบโต และหลักอคติ 4

หลักการ วิธีการ และองค์ประกอบทางเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา มีดังนี้

1. หลักการเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา มี 5 อย่าง ได้แก่ 1) การที่สิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและต้องอาศัยกัน 2) ธรรมชาติของมนุษย์มีทั้งความเห็นแก่ตัวและความเห็นแก่ผู้อื่น 3) มนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและทรัพย์สิน 4) การยึดหลักศีลธรรมและการช่วยเหลือสังคม 5) การมีเป้าหมายด้านจิตวิญญาณ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2545:8) ได้ศึกษาเรื่อง “ทุนนิยมกับพระพุทธศาสนา” พบว่า การถือผลประโยชน์เป็นความดีสูงสุดทำให้เห็นว่า คนเราต้องแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ โดยเป็นการแข่งขันแบบทำลายล้างอย่างปราศจากขอบเขต ใช้ได้ทั้งการหลอกลวง การทำร้ายคู่แข่ง การไม่เคารพผู้อื่นหรือไม่คำนึงถึงผู้อื่น การทำธุรกิจจึงเป็นเหมือนสงครามที่ปราศจากความกรุณาปราณี โดยถือเงินว่ามีค่ากว่าคุณธรรม และไม่สนใจประโยชน์หรือความเสียหายของสังคม

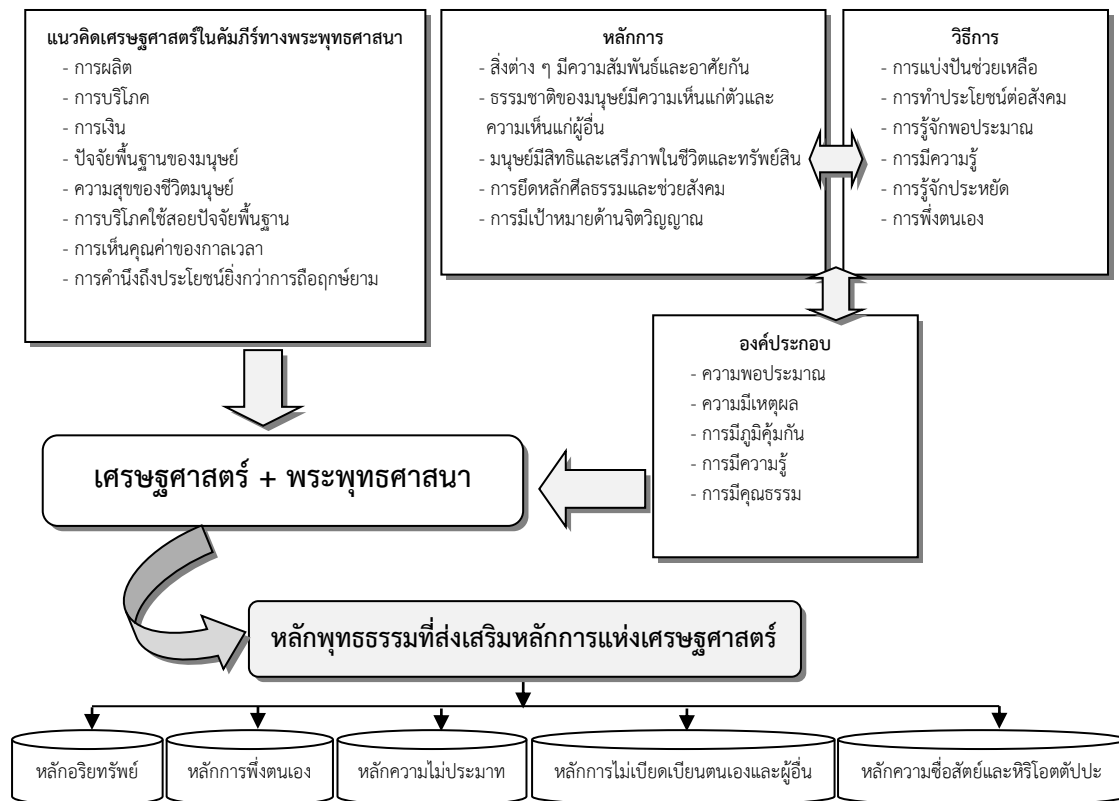
2. วิธีการเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา มีวิธีการสำคัญ 7 อย่าง ได้แก่ 1) ความร่วมมือและการแบ่งปันช่วยเหลือ 2) การดำเนินการภายในกรอบของศีลธรรมและการทำประโยชน์ต่อสังคม 3) การทำงานโดยมีคุณค่าทางจิตวิญญาณเป็นแรงกระตุ้น 4) ใช้วิธีการแบบสายกลางที่เรียบง่าย รู้จักพอ และรู้จักประมาณ 5) การใช้ปัญญา ความรู้ ความมีเหตุผล และความรอบคอบ 6) การรู้จักประหยัดและการออม 7) การพึ่งตนเอง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พระมหาสมโภช จิตญาโณ (2535:87-89) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก” พบว่า พระไตรปิฎกได้เน้นเรื่องการพัฒนาชีวิตและสังคม โดยอาศัยปัจจัยที่เข้าไปช่วยบำบัดความต้องการของมนุษย์ เพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมให้เหมาะสมเรียบง่าย มีอาหารที่เหมาะสม มีภาพสังคมที่เหมาะสม มนุษย์จะต้องใช้จิตใจเป็นตัวนำพฤติกรรม มีการใช้ชีวิตโดยอาศัยเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและสังคม แสวงหาทรัพย์ การใช้ทรัพย์ การแบ่งปันเศรษฐกิจทรัพย์

3. องค์ประกอบเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา มี 5 อย่าง คือ 1) ความพอประมาณ ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป 2) ความมีเหตุผล คำนึงถึงผลที่อาจเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ 3) การมีภูมิคุ้มกัน รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ 4) การมีความรู้ หรือความรอบรู้ มีข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ดำเนินการอยู่เป็นอย่างดี 5) มีคุณธรรม ตระหนักในด้านคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทิพย์วิษณ์ ไสชาติ (2557:90-92) ได้ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา” พบว่า การบริโภคตามแนวพุทธใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองทั้งก่อนและหลังบริโภค

รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง โดยใช้หลักโภชนาการที่สัปปายะ คือ การกินอาหารที่เหมาะสมกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ และโภชนาการที่มัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่กินมากเกินไปหรือน้อยเกินไป แต่ให้กินพอดีกับความต้องการของร่างกาย

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐศาสตร์ มี 5 อย่าง คือ 1) หลักอริยทรัพย์ เป็นทรัพย์อันประเสริฐ ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนเรา ได้แก่ สัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา 2) หลักการพึ่งตนเอง ผลิตเพื่อบริโภคเอง เพียรพยายามฝึกฝนตนเองให้ดีอยู่เสมอ 3) หลักความไม่ประมาท เว้นจากความเสี่ยง ทำตนอยู่บนความไม่ประมาท ไม่หาแสวงหาความท้าทายและผลกำไรจำนวนมาก ๆ 4) หลักการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทุกฝ่ายเกิดความพอใจได้ผลประโยชน์เท่ากัน มีความสุขกันทุกฝ่าย 5) หลักความซื่อสัตย์สุจริตและหิริโอตตัปปะ มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาปไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนจากการผลิตสินค้าและบริการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์ (2549:86-89) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสตร์” พบว่า มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการ และอปปมาทธรรม มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมัชฌิมาปฏิปาทากับความพอประมาณเป็นวิธีการในการพัฒนาตน โยนิโสมนสิการกับความมีเหตุผล เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาตน และอปปมาทธรรมกับการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เป็นเครื่องกำกับการพัฒนาตน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พุทธิตา รักษ์พงษ์ (2551:29) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีภาควิภาค 4” มนุษย์ในทางเศรษฐกิจมีเหตุผลเป็นของตนเอง สนใจประโยชน์ของตน อาศัยแรงผลักดันนั้นกระตุ้นให้เกิดการผลิต การบริโภค การตลาดการลงทุน การออมทรัพย์ และการประหยัด ซึ่งเป็นการแข่งขันกันทางวัตถุ เพื่อให้ถึงจุดหมายคือความมั่นคงทางวัตถุ การเว้นจากอบายมุขเป็นการจัดสรรทรัพยากรลงในอัตตะประโยชน์ คือ ประโยชน์ในวัตถุ ประโยชน์ในทางธรรม และประโยชน์ในทางปัญญา หลักภาควิภาค 4 คือ การใช้จ่ายทรัพย์ โดยจัดสรรเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1 ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงคนที่ควรบำรุงตามหลักทศ 6 และทำประโยชน์ 2 ส่วนใช้ลงทุนประกอบกิจการงาน อีก 1 ส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น การปฏิบัติตามภาควิภาค 4 มีคุณค่าในฐานะเป็นหลักในการใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง บุคคลรอบข้าง และในทางเศรษฐกิจ พระพุทธศาสนาถือว่าความสุขทางเศรษฐกิจมิใช่การใช้ทรัพย์สิ้นเปลืองอย่างเดียว แต่อยู่ที่วิธีการที่ได้มาและการบริหารจัดการ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

1. แนวคิดเศรษฐกิจที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น แนวคิดการผลิต แนวคิดการบริโภค แนวคิดการเงิน แนวคิดปัจจัยพื้นฐาน เป็นต้น ซึ่งมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการสิ่งประกอบสร้างและเกิดความอยากได้ มีความโลภเป็นสิ่งที่ติดตัวอยู่แล้ว หากมีหลักธรรมะมาควบคุมจิตใจจะทำให้มีความโลภเบาบางลง เป็นต้น
2. หลักการ วิธีการ และองค์ประกอบ เป็นปัจจัยที่กำหนดแนวทางเศรษฐกิจแนวพุทธ
3. หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมหลักการแห่งเศรษฐกิจ ประกอบด้วย หลักจริยทรัพย์ หลักการพึ่งตนเอง หลักความไม่ประมาท หลักการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น หลักความซื่อสัตย์และหิริโอตตปละ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1) การเปรียบเทียบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับหลักเศรษฐกิจกระแสหลัก เป็นการเปรียบเทียบหลักการที่มีความแตกต่างกัน จุดมุ่งหมายของหลักการไม่เหมือนกัน ดังนั้น หากจะกล่าวหาเศรษฐกิจกระแสหลักที่มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตัวจึงไม่เป็นธรรม

1.2) จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาและเศรษฐกิจกระแสหลัก คือ ใช้สิ่งของที่มีอยู่หรือทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด หากจะกล่าวหาว่าเศรษฐกิจกระแสหลักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่สิ้นเปลืองจึงไม่เป็นธรรม

1.3) พระพุทธศาสนาเน้นการปล่อยวาง ละเว้น ทำจิตใจให้สงบบริสุทธิ์ตามวิถีของผู้สละการครองเรือนแล้ว เศรษฐกิจกระแสหลักเน้นการแสวงหาผลกำไร ประโยชน์ที่จะได้รับ วนเวียนตามวิถีของผู้ยังอยู่กับ

เรือน เพื่อปากท้องและการดำรงชีพของฆราวาสการกล่าวหาว่าเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักแสวงหาผลกำไร และผลประโยชน์เป็นที่ตั้งจึงไม่เป็นธรรม

2.1 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรศึกษารูปแบบ วิธีการ กระบวนการ องค์ประกอบ และการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตามแนวทางเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ โดยศึกษาชุมชนต้นแบบที่ใช้แนวทางเศรษฐกิจแนวพุทธจนประสบผลสำเร็จ

2.2) ควรศึกษาวิธีการนำหลักเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธซึ่งเป็นเศรษฐกิจศาสตร์กระแสรอง มาใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับประเทศในยามที่กฎและทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักไม่สามารถแก้ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจได้

2.3) ควรศึกษากฎและทฤษฎีเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักที่มีความคล้ายกันกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำมาประยุกต์ใช้อธิบายการแก้ปัญหาเศรษฐกิจยุคใหม่

บรรณานุกรม

- ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2560). ศาสนากับการพัฒนา. นนทบุรี: ดีไซน์ ดีไลต์.
- ติรณ พงศ์มพัฒน์. (2560). เศรษฐศาสตร์บนทางสายกลาง. นนทบุรี: หจก.โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี..
- ทิพย์ภวิชน์ ไสชาติ. (2557). วิเคราะห์ค่านิยมบริโภคตามแนวพระพุทธศาสนา. รายงานผลการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2559). พระพุทธศาสนาทุนอันยิ่งใหญ่เพื่อพัฒนาประเทศไทย. สมุทรปราการ: ออฟเซ็ทพลัส.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2545). ทุนนิยมกับพุทธศาสนา. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 9 (1), 8.
- พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี. (2557). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของพระพุทธศาสนา. รายงานผลการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมโภช ฐิติญาโณ. (2535). ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก. รายงานผลการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. (2549). การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับหลักพุทธศาสตร์. รายงานผลการวิจัย. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธิตา รักพงศ์. (2551). การศึกษาเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีภาควิภาค 4. รายงานการวิจัย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำราญ อิมจิตต์. (2547). เศรษฐปรัชญาในพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธนาเพรส.
- อภิชัย พันธเสน. (2558). พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- Alexander H. Shand. (1990). *Free Market Morality: The Political economy of the Austrian school*. London: Routledge.
- Ayn Rand. (1967). *Capitalism: The Unknown Ideal*. New York: Penguin Books.
- Layard, Richard. (2005). *Happiness: Lessons from a New Science*. London: Penguin Books.